

ПРОБЛЕМНІ ЧИННИКИ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ

PROBLEMATIC FACTORS OF INVESTMENT AND INNOVATION ACTIVITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

УДК 001.895: 338.432: 330.341.1
<https://doi.org/10.32843/bses.50-55>

Рибіна Л.О.

к.е.н., доцент,
 доцент кафедри фінансів,
 банківської справи та страхування
 Сумський національний
 аграрний університет

Геєнко М.М.

к.е.н., доцент,
 доцент кафедри фінансів,
 банківської справи та страхування
 Сумський національний
 аграрний університет

Rybina Larysa

Sumy National Agrarian University

Heukenko Mykhaylo

Sumy National Agrarian University

У статті зроблено аналіз ключових чинників впливу на інвестиційно-інноваційну активність підприємств аграрного сектору української економіки, які можуть грати роль як інвестиційно-інноваційних бар'єрів, так і каталізаторів інвестиційно-інноваційної діяльності, а також можливостей управління ними в напрямі посилення дії позитивних і зниження дії негативних чинників. Виявлено найсуттєвіші перешкоди активізації інвестиційно-інноваційного процесу в аграрній сфері, усунення яких сприяло б практичній реалізації пріоритетних напрямів інноваційного розвитку аграрного сектору економіки. Побудовано загальну послідовність процесу дослідження чинників, які зумовлюють поточний рівень інвестиційно-інноваційної активності аграрних підприємств, на основі систематизації основних проблем стримування їхньої інвестиційно-інноваційної активності. Вирішення досліджених у статті проблемних чинників активізації інвестиційно-інноваційної діяльності можливе завдяки системному підходу до внесення змін щодо управління внутрішнім і зовнішнім середовищем діяльності сільськогосподарських товаровиробників.

Ключові слова: сільськогосподарське виробництво, проблеми розвитку, чинники розвитку, інновації, інвестиції, аграрна наука.

В статье проанализированы ключевые факторы влияния на инвестиционно-инноваци-

онную активность предприятий аграрного сектора украинской экономики, которые могут играть роль как инвестиционно-инновационных барьеров, так и катализаторов инвестиционно-инновационной деятельности, а также возможностей управления ими в направлении роста влияния положительных и снижения негативных факторов. Выявлены ключевые проблемы активизации инвестиционно-инновационного процесса в аграрной сфере, решение которых способствовало бы практической реализации приоритетных направлений инновационного развития аграрного сектора экономики. Построена общая последовательность процесса исследования факторов, обуславливающих текущий уровень инвестиционно-инновационной активности аграрных предприятий, на основе систематизации основных проблем сдерживания их инвестиционно-инновационной активности. Решение исследованных в статье проблемных факторов активизации инвестиционно-инновационной деятельности возможно благодаря системному подходу к внесению изменений в управление внутренней и внешней средой деятельности сельскохозяйственных товаропроизводителей.

Ключевые слова: сельскохозяйственное производство, проблемы развития, факторы развития, инновации, инвестиции, аграрная наука.

The article analyzes the key factors affecting the investment and innovation activity of enterprises of the agricultural sector of the Ukrainian economy, which can play the role of both investment and innovation barriers and catalysts of investment and innovation activity, as well as the ability to manage them in the direction of increasing the influence of positive and reducing negative factors. To achieve the goal of the study, the key problems of activating the investment and innovation process in the agricultural sector were identified, the solution of which contributed to the practical implementation of the priority areas of innovative development of the agricultural sector of the economy. The general sequence of the process of studying the factors that determine the current level of investment and innovation activity of agricultural enterprises is built on the basis of systematization of the main problems of containing their investment and innovation activity. It has been established that investment and innovation activity of enterprises in the agricultural sector of the economy is determined by the interdependence of such factors: technical and technological development of the industry; sizes of enterprises in the agricultural sector and their production capacities; solvency of agricultural enterprises; lack of government support and expensive bank loans; the lack of competition in the markets and the monopolization of agricultural holdings that do not show much interest, as a rule, in long-term investment and innovation projects for the development of agricultural production and caring for agricultural land as the main production facility. Low financial support for the development of Ukrainian farmers and agricultural science hinders the innovative development of the industry. The absence of a strategic innovation policy for the development of the industry, which would take into account the peculiarities of agricultural production and the peculiarities of investment and innovation processes, does not allow the formation of an innovative system for the development of the agricultural economy. Therefore, it was concluded that the solution of the problematic factors of the intensification of innovative activity investigated in the article is possible due to a systematic approach to changes in the management of the internal and external environment of agricultural producers.

Key words: agricultural production, development problems, development factors, innovations, investments, agricultural science.

Постановка проблеми. Численні спроби реформувати аграрний сектор вітчизняної економіки з метою підвищення ефективності функціонування не увінчалися успіхом. Протиріччя між об'єктивною необхідністю інноваційних перетворень і неспроможністю підприємств інтенсивно інвестувати кошти в інноваційні технології їхньої діяльності можна назвати однією з причин їхнього кризового стану. Вирішення цієї проблеми уможливає формування сприятливого інвестиційно-інноваційного середовища в аграрному секторі, що вимагає виявлення чинників інвестиційно-інноваційної активності аграрних підприємств, які

можуть грати роль як інвестиційно-інноваційних бар'єрів, так і каталізаторів інвестиційно-інноваційної діяльності, а також можливостей управління ними в напрямі посилення дії позитивних і зниження дії негативних чинників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми дослідження чинників активізації інвестиційно-інноваційної діяльності економічних суб'єктів, створення сприятливих умов для інвестування в ефективні інновації були й залишаються у центрі уваги науковців В.В. Дементьєва, В.І. Любимова, О.Ю. Мирошниченко. Проблеми низької інвестиційної та інноваційної

активності аграрних підприємств висвітлено у працях Я.А. Жаліла, А.П. Смоленюка, В.Б. Смолінського, В.Я. Мессель-Веселяка, О. Шубравської. Однак дослідження чинників інвестиційно-інноваційної активності обмежуються лише розглядом динаміки інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників, як стримуючих, так і прискорюючих їхню інвестиційно-інноваційну активність, а питання систематизації проблем стримування інвестиційно-інноваційної активності залишається актуальним і недостатньо вирішеним.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сучасного стану аграрного виробництва, виявлення проблемних чинників його інвестиційно-інноваційної активності та дослідження їх взаємодії в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розкриваючи сутність проблем низької активізації інвестиційно-інноваційних процесів підприємств аграрного сектору економіки, слід зупинитися на деяких аналітичних показниках їх діяльності та забезпеченості. Насамперед це показники техніко-технологічного розвитку галузі, що залежать від наявності на ринку відповідної техніки, технологій та платоспроможності підприємств. Через невідповідність машин та знарядь вимогам сучасних технологій, несвоєчасність виконання технологічних операцій аграрний сектор, наприклад, утрачає потенціал виробництва продукції рослинництва, а вироблена продукція втрачає свою конкурентоспроможність через високу енергоємність і низьку якість, що погіршує дохідність сільськогосподарських підприємств та їхню подальшу платоспроможність.

В Україні виробництво сільськогосподарської продукції переважно відбувається за рахунок технічно застарілих основних фондів із використанням низькопродуктивної ручної праці, що підтверджується значним зношенням основних засобів, рівень якого, за дослідженнями О.О. Яцух, за останні 10 років «коливається у межах 36–42%» [1, с. 223]. Як визначає Н.О. Долгошея, щорічне вибуття з виробничого циклу повністю амортизованої сільськогосподарської техніки за практичної відсутності їх оновлення наближає сільське господарство до процесу руйнації техніко-технологічної основи процесу відтворення [2, с. 32].

Для більшості агровиробників характерний дрібний масштаб виробництва. Відносно невеликі прибутки і низький рівень концентрації капіталу не дають змоги ефективно використовувати сучасну високопродуктивну техніку, обмежують придбання комплексу дороговартісних технологічних і технічних засобів для реалізації інноваційних проєктів. За статичними даними, на кінець 2017 р. в Україні налічувалося 34 137 фермерських господарств (74,9% із загальної кількості сільськогосподарських підприємств), з яких 9,9% узагалі не мали

угідь, 69,4% – до 100 га, 18,0% – від 100 до 1000 га, 2,5% – від 1000 до 4000 га, і лише 0,2% мали у своєму розпорядженні понад 4000 га угідь [3].

Через неможливість і нездатність обробляти землю селяни здають її в оренду. У результаті 64% сільськогосподарських земель обробляють не власники, які б дбайливо ставилися до своєї землі як до свого довготривалого виробничого ресурсу, а орендарі (56% – орендарі у власників, 8% – орендарі у держави), які, насамперед, прагнучи отримати максимальний прибуток у короткостроковій перспективі, призводять до повного виснаження найбільш продуктивних земель. При цьому власниками обробляється лише 29% сільськогосподарських угідь, а 7% узагалі не обробляється [4].

За даними ґрунтових обстежень, більшість сільськогосподарських угідь України еродована і втратила свою родючість. Науковці оцінюють збитки через зменшення сільськогосподарського виробництва внаслідок деградації ґрунтів у 5 млрд. доларів. Найбільш суттєвим чинником зниження продуктивності земель і зростання деградації агроландшафтів вважається водна ерозія ґрунтів. Загальна площа сільськогосподарських угідь, які зазнали згубного впливу водної ерозії, становить 13,3 млн. га (32%), у тому числі 106 млн. га орних земель. У цілому «в Україні нараховується більше 1,1 млн. га деградованих, малопродуктивних та техногенно забруднених земель, які підлягають консервації, 143, 4 тис. га порушених земель, які потребують рекультивації, та 315,6 тис. га малопродуктивних угідь, які потребують поліпшення» [5].

А. Мартин зазначав, що висока концентрація сільськогосподарської землі, яка є основним засобом агропромислового виробництва, у межах окремих сільських територій і навіть адміністративних районів, за умови неконтрольованого розвитку агрохолдингів, спричиняє зростання ризику монополізації ринку та обмеження економічної конкуренції, які матимуть своїми наслідками втрату ефективності виробництва та зростання суспільних витрат на виплату монопольної земельної ренти [6]. У 2017 р. в Україні діяло 93 агрохолдинги, під контролем яких перебуває близько 29% усіх сільськогосподарських угідь, котрі знаходяться у користуванні сільськогосподарських підприємств [7]. Як відомо, монополії не сприяють розвитку інноваційної діяльності, оскільки можуть отримувати високі прибутки шляхом обмеження пропозиції і збільшення цін на свою продукцію. Значний ріст цін монопольних компаній на промислові товари, які необхідні для виробничих потреб сільськогосподарських товаровиробників, насамперед на енергетичні ресурси, добрива і сільськогосподарську техніку, сприяє зростанню собівартості продукції і, своєю чергою, зниженню прибутку виробника.

У 2017 р. частка прибуткових сільськогосподарських підприємств від загальної їх кількості

становила 86,7% (у 2015 р.– 88,9%, у 2016 р.– 88,4%), а рівень рентабельності їхньої операційної діяльності становив лише 23,5% проти 32,6% у попередньому році та 43,0% у 2015 р. [3]. Незначні обсяги прибутку агропідприємств зумовлені як дрібним масштабом виробництва, так і більш низьким рівнем ефективності сільськогосподарського виробництва порівняно з іншими галузями через існуючий диспаритет цін на сільськогосподарську і промислову продукцію. Тих коштів, які є в наявності агропромислових підприємств, не вистачає навіть для безперервного фінансування поточної діяльності, не говорячи вже про інноваційну діяльність, яка, як відомо, є капіталоемною й потребує великих економічних витрат за неявилого економічного ефекту. Тому, незважаючи на наявність в арсеналі українських учених сортів і гібридів, а також сучасних технологій, здатних забезпечити одержання стабільно високих урожаїв високоякісної продукції, на практиці генетичний потенціал вітчизняних сортів і гібридів використовується тільки на 30%. Повільне впровадження нових вітчизняних сортів та гібридів сільськогосподарських культур, а також технологій їх вирощування спричиняє недоотримання аграріями понад 35% можливих урожаїв [8, с. 6].

Інноваційні процеси неможливі без інвестицій. У 2017 р. обсяги капітальних інвестицій у сільське господарство становили 14,1% до загального їх обсягу в економіку країни (у 2016 р.– 13,8%, у 2015 р.– 10,7%). При цьому перевага надається галузі рослинництва (86%) і тільки 11% – тваринництва. За відтворювальною структурою капітальні інвестиції здійснюються переважно у технічне переоснащення та реконструкцію діючих підприємств, будівель, споруд (72,9%), а не в нове будівництво (24,9%). Не є винятком і сільське господарство. У довгострокові біологічні активи рослинництва було вкладено лише 0,3% загальної суми капітальних інвестицій, у тваринництво – 1,5%. Необхідно відзначити суттєве зменшення інвестицій у розвиток сільської інфраструктури. У 2017 р. на одну гривню інвестицій у сільськогосподарське виробництво припадало лише 0,30 грн інвестицій у розвиток соціальної сфери села. Для порівняння: аналогічний показник у 2011 р. дорівнював тільки 30 коп., тоді як у 2011 р. – 0,97 грн. Фінансування інвестицій у сільське господарство здійснюється переважно за рахунок коштів сільськогосподарських підприємств (87,3%), а також банківських кредитів (11,5%) [3].

У зв'язку з тим, що в Україні взагалі існує проблема відтворення технічної бази аграрного виробництва, адже «за розрахунками Інституту аграрної економіки, для розвитку сільське господарство України потребує від 75 млрд. грн інвестицій щороку» [9], що в нинішніх умовах є нереальним для товаровиробників, то зрозуміло, що

на впровадження новітніх технологій вітчизняні агропідприємства просто не мають можливості виділити кошти, а розраховувати на іноземні інвестиції в умовах зтяжкої фінансової та політичної нестабільності марно. Відповідно, частка прямих іноземних інвестицій у сільське господарство в загальному обсязі сукупних інвестицій становить лише 1,3% [3]. При цьому основна частина залучених інвестицій (майже 80%) витрачалася на оренду угідь та оновлення матеріально-технічної бази, і лише близько 8% капіталу було вкладено в інноваційні технології. Таким чином, інвестиції приватних структур аграрного сектору вітчизняної економіки не вирішують загальної проблеми, а обсяги іноземних інвестицій дуже малі. Інвестиції без інновацій не мають сенсу через неефективність відтворення матеріально-технічної бази, застарілих за своїми параметрами організаційно-економічних і управлінських методів управління.

Основними проблемами, які заважають вкладати кошти в інноваційний розвиток агропромислового виробництва, науковці [10 с. 94] вважають: зменшення надходження фінансових ресурсів унаслідок погіршення платоспроможності, а отже, зменшення попиту населення на продукцію; «збільшення імпортової продукції на внутрішньому ринку (звуження ринку збуту); відмову від державної підтримки аграрної сфери економіки без компенсації фінансових втрат виробникам продукції; збереження монополізованої структури і торговельного промислового сегменту аграрного сектору економіки та відсутність ринкових механізмів, які регулюють цінові взаємовідносини сільськогосподарських, переробних, торгово-закупівельних та ресурсовиробничих організацій, що призвело до зростання цінового диспаритету та погіршення фінансово-вартісних пропорцій міжгалузевого обміну (дисбаланс між доходами та витратами); незавершеність процесів земельної реформи та інституційних перетворень у сільському господарстві та в суміжних видах економічної діяльності аграрної сфери»; відсутність стимулів для здійснення ризикової, крупновитратної діяльності за невизначеності кінцевих результатів; слабкий розвиток фундаментальної науки як постачальника нових наукових знань та ідей, обмеженість ресурсів для фінансування інновацій, нерозвиненість повною мірою таких підприємницьких якостей, як прагнення йти на ризик, кардинальні зміни у своїй діяльності тощо; недоступність фінансових ресурсів, високі відсоткові ставки, низьку очікувану прибутковість, довготривалий термін окупності інноваційних інвестицій, ризик, невизначеність, бар'єри для вкладення капіталу в певні сфери.

Одним із чинників недостатнього обсягу інвестування інновацій в аграрний сектор, відповідно, й стримування розвитку інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств, є підвищена

ризикованість інноваційного процесу через невизначеність його результату. Наприклад, у рослинництві невизначеність результатів селекційної роботи пов'язана з тривалим періодом формування інноваційного потенціалу. Його початком є багаторічні фундаментальні розробки, які у разі їх успіху переходять у стадію прикладних селекційних розробок із виведення нових сортів і гібридів. Їх середня тривалість становить 5–8 років. Нарешті, районування нових сортів і насінництво, яке дає змогу отримувати критичну масу насіння для практичних потреб, також вимагає декількох років. Таким чином, інноваційні цикли нерідко вимірюються десятиліттями, що вже є джерелом інноваційного ризику, оскільки на протязі такого тривалого періоду початкові наукові знання, гіпотези, методи дослідження, наукове обладнання можуть застаріти [11, с. 71].

Світова практика показує, що лише 10% фундаментальних досліджень може претендувати на втілення в ту чи іншу сферу діяльності. При цьому одержання патенту можливо для менш 10% розроблених інноваційних ідей, і близько 5–10% патентів претендують на хоча б мінімальну комерційну цінність. Кількість патентів, успішних з економічного погляду, не перевищує 1% від кількості виданих з урахуванням, що більшість комерційно цінних патентів спрямована на захист пріоритетності досліджень. Співвідношення кардинальних інноваційних рішень і високодохідних проєктів дорівнює лише 0,03% від їх загальної кількості (3000:1) [12].

Отже, такі чинники, як ризик фінансування науково-виробничих результатів, ризик тривалого часового лага між витратами і результатами через багаторічний сільськогосподарський цикл, що збільшує строки окупності інноваційних проєктів в аграрному секторі, невизначеність попиту на інноваційну продукцію, оскільки нововведення найчастіше підвищує вартість виробленого товару і споживач не завжди може придбати інноваційну продукцію через її високу вартість, не сприяють заінтересованості інвесторів вкладати свій капітал у розвиток сільського господарства.

Ефективний і сталий розвиток вітчизняного сільськогосподарського виробництва безпосередньо залежить від рівня його наукового забезпечення та дієвості взаємозв'язків із наукою. Незважаючи на щорічне бюджетне фінансування у розмірі близько 600 млн. грн, можливості і потенціал аграрної науки використовується недостатньо, і ринковий механізм попиту та пропозиції у сфері наукових і науково-технічних робіт майже не задіяний. Аграрна наука залишається відірваною від сільськогосподарського виробництва і слабо комерціалізованою на відміну від розвинених країн, де вона є найбільш комерціалізованим сектором наукових досліджень і пов'язана зі споживачами інноваційних продуктів. Низький попит на результати

аграрної науки з боку сільськогосподарських товаровиробників зумовлюється недостатнім рівнем бюджетного фінансування, що спричиняє занепад матеріально-технічної бази установ та зниження престижності професії вченого. У середньому на створення одного сорту чи гібриду сільськогосподарських культур у США витрачають щорічно 250 тис. дол., при цьому загальні витрати становлять 1,5–2,5 млн. дол. В Україні на здійснення науково-дослідної програми в даному напрямі виділяється близько 1 млн. грн (125 тис. дол.) [13]. У цілому рівень фінансування всієї науки нашої держави у 2017 р. становив 0,18% ВВП замість 1,7%, зазначених у законі про науку; за останні роки аграрна наука не отримує з бюджету запланованих коштів, а понад 90% усіх видатків із державного бюджету спрямовується на соціальні виплати.

При цьому держава фінансує науку в цілому, а не за конкретними пріоритетними напрямками наукових досліджень, не бере участі в організації системи впровадження і не регулює ринок наукової продукції, внаслідок чого спостерігається розпорошеність державного фінансування науково-технічних програм між низкою центральних органів виконавчої влади та відсутність дієвої системи їх координації. Відсутність системи державного замовлення наукової продукції з подальшим механізмом її впровадження призводить до отримання неефективних або нікому не потрібних результатів наукових досліджень, які, як правило, плануються не зверху (від проблеми), а знизу (від наукового працівника). Відсутність державної політики захисту внутрішнього ринку призводить до безконтрольної експансії іноземних технологій, сортів та інших наукових продуктів.

Недостатня підтримка і неефективне регулювання освітньо-наукового сектору з боку держави спричиняє зменшення найголовнішого чинника науково-технічного прогресу – висококваліфікованих кадрів. Працівники, що втрачають мотивацію до праці, залишають наукові установи, і справа тут не лише в низькому рівні оплати праці. Проблеми, які визначає В.Б. Смолінський, і досі залишаються нерозв'язаними. На його думку, брак устаткування й обладнання, дефіцит матеріалів, відсутність нормальних умов для проведення науково-дослідних робіт, соціальна невлаштованість тощо сприяють відтоку людського капіталу та зниженню якості підготовки кадрів (особливо практичної), що знецінює інноваційний потенціал усієї галузі аграрного виробництва [14, с. 180]. Втрата висококваліфікованих кадрів, недостатнє фінансування науки та виробничих чинників та інші названі вище проблеми інноваційного розвитку галузі є наслідком неузгодженості державних та інших економічних форм і механізмів управління інноваційними процесами, недоугої нормативно-правової бази та відсутності фінансового механізму інноваційної діяльності галузі.

Висновки з проведеного дослідження. Аграрний сектор економіки України можна розглядати як складний економічний організм зі своєю внутрішньою системою, який постійно взаємодіє із зовнішнім середовищем. Внутрішнє середовище галузі формується під впливом чинників зовнішнього середовища, державного регулювання, а також прийняття управлінських рішень усередині агропромислових підприємств із метою досягнення ефективних результатів своєї діяльності. Зміна будь-якого внутрішнього складника впливає на інші, зміна одного чинника середовища зумовлює зміну інших. Отже, низька інноваційна активність сільськогосподарських підприємств зумовлена впливом безлічі взаємопов'язаних чинників, різноманітних за своїм походженням і сферами впливу (за простором та у часі). Тому вирішення й усунення розглянутих вище проблемних чинників активізації інноваційної діяльності потребує системного підходу до змін управління як внутрішнім, так і зовнішнім середовищем діяльності агропромислових товаровиробників. Насамперед необхідно чітко сформулювати пріоритетні напрями інноваційної діяльності, сформувати інноваційну систему, яка б сприяла практичній реалізації визначених напрямів та уможливила активний перехід аграрної економіки на інноваційний шлях розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Яцук О.О. Домінанти фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств: теорія, методологія і практика : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.08. Харків, 2019.
2. Долгошея Н.О. Укріплення системи матеріально-технічного забезпечення аграрного сектора. *Економічний вісник Донбасу*. 2011. № 2(24). С. 31–36.
3. Статистичний щорічник України за 2017 рік / Державна служба статистики України. Київ, 2018. 540 с.
4. Зануда А. Земля України: скільки її, кому належить і хто на ній працює. URL : <https://www.bbc.com/ukrainian/features-50223336> (дата звернення: 01.03.2020).
5. Деякі питання удосконалення управління у сфері використання та охорони земель сільськогосподарського призначення державної власності та розпорядження ними : Постанова Кабінету Міністрів України від 07.06.2017 № 413. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/413-2017-%D0%BF> (дата звернення: 01.03.2020).
6. Мартин А. Захист економічної конкуренції у сільськогосподарському землекористуванні: переваги і недоліки агрохолдингів. *Землепорядний вісник*. 2010. № 8. С. 26–32.
7. Топ -10 агрохолдингів України. Основні акценти в інфографіці. URL : <https://agroportal.ua/ua/publishing/infografika/top10-agrokholdingov-ukrainy-aktsenty-2017-v-infografike/> (дата звернення: 03.03.2020).
8. Смоленюк А.П. Розвиток інноваційного підприємства в агропромисловому виробництві : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 Київ, 2010. 20 с.

9. Agropolit.com : вебсайт. URL : <https://agropolit.com/news/10508-potreba-silskogo-gospodarstva-v-investitsiyah--prinaymni-75-mlrd-grn-na-rik--naan> (дата звернення: 03.03.2020).

10. Тивончук С.О., Тивончук Я.О. Формування організаційних форм трансферу технологій в агропромисловому виробництві. *Економіка АПК*. 2013. № 2. С. 93–100.

11. Сіра Е.О. Земельна реформа в Україні та її наслідки для розвитку агросфери. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2013. Вип. 23. С. 152–157.

12. Кислицин А. Математические методы оценки инновационной деятельности. URL : <http://www.diplomy.su/shop/368.html> (дата звернення: 03.03.2020).

13. Коденська М.Ю. Інноваційний продукт аграрно-економічної науки, його оцінка та інвестиційне забезпечення. URL : http://www.nbu.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vkhnau_ekon/2009.../11_02.pdf (дата звернення: 03.03.2020).

14. Смолінський В.Б. Проблеми фінансування інноваційної діяльності аграрних підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. № 2. Т. 2. С. 179–182.

REFERENCES:

1. Yatsukh O.O. (2019). Dominantny finansovoho zabezpechennya diyalnosti silskohospodarskykh pidpriemstv: teoriya, metodolohiya i praktyka. [Dominants of financial provision for agricultural enterprises: theory, methodology and practice] (PhD Thesis), Kharkiv: Kharkiv National Economy University of Semen Kuznetsya. (in Ukrainian)
2. Dolhosheya N.O. (2011). Ukriplennya systemy materialno-tekhnichnoho zabezpechennya ahrarnoho sektora. [Strengthening system of material and technical provision agricultural]. *Ekonomichyi visnyk Donbasu*. no. 2(24). pp. 31-36. (in Ukrainian)
3. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2018). Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2017 rik. [Statistical yearbook of Ukraine 2017]. Kyiv. Informatsiino-analitychne ahentstvo. (in Ukrainian)
4. Zanuda A. Zemlia Ukrainy: skilky yii, komu nalezhyt i khto na nii pratsiuie. [Land of Ukraine: how much is it, who owns and who works on it.] Available at: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-50223336>. (accessed 1 March 2020).
5. Deiakii pytannia udoskonalennia upravlinnia v sferi vykorystannia ta okhorony zemel silskohospodarskoho pryznachennia derzhavnoi vlasnosti ta rozporiadzhennia nymy: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 07.06.2017 №413 (2017).[Some issues of improving management of the using and protection of agricultural land of state ownership and disposal. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of June 7, 2017 no. 413-r.] Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/413-2017-%D0%BF> (accessed 1 March 2020).
6. Martyn A. (2010). Zakhyst ekonomichnoi konkurentsii u silskohospodarskomu zemlekorystuvanni: perevahy i nedoliky ahrokholdnyhiv. [Protection of economic competition in the agricultural land using: advantages and disadvantages of agricultural holdings]. *Zemlevporiadnyi visnyk*. no. 8. pp. 26–32. (in Ukrainian)

7. Top-10 ahrokhodyhiv Ukrainy. Osnovni aktsenty v infohrafitsi (2017). [Top-10 agricultural holdings in Ukraine. Infographic highlights]. Available at: <https://agroportal.ua/ua/publishing/infografika/top10-agrokhodiv-ukrainy-aktsenty-2017-v-infografike/> (accessed 3 March 2020).

8. Smoleniuk A.P. (2010). Rozvytok innovatsiinoho pidpriemnytstva v ahropromyslovomu vyrobnytstvi. [The development of innovative entrepreneurship in agricultural production] (Ph.D. Thesis). Kyiv: Management of national economy, National Science Center «Institute of Agricultural Economics». (in Ukrainian)

9. Agropolit.com: veb-sait. Available at: <https://agropolit.com/news/10508-potreba-silskogo-gospodarstva-v-investitsiyah--prinaymni-75-mlrd-grn-na-riknauan> (accessed 3 March 2020).

10. Tyvonchuk S.O., Tyvonchuk Ya.O. (2013) Formuvannia orhanizatsiinykh form transferu tekhnolohii v ahropromyslovomu vyrobnytstvi. [Formation of organizational forms of technology transfer in agro-industrial production] *Ekonomika APK*. no. 2. pp. 93–100. (in Ukrainian)

11. Sira E.O. (2013) Zemelna reforma v Ukraini ta yii naslidky dlia rozvytku ahrosfery. [Land reform in Ukraine and its consequences for the development of the agricultural sector]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*. 2013. issue 23. pp. 152–157. (in Ukrainian)

12. Kyslytsyn A. Matematycheskye metody otsenky ynnovatsyonnoi deiatelnosti. [Mathematical methods for assessing innovation]. Available at: <http://www.diplomy.su/shop/368.html> (accessed 3 March 2020).

13. Kodenska M. Yu. Innovatsiinyi produkt aharno-ekonomichnoi nauky, yoho otsinka ta investytsiine zabezpechennia [The innovative product of agrarian and economic science, its assessment and investment support] Available at: http://www.nbu.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vkhnau_ekon/2009.../11_02.pdf (accessed 3 March 2020)

14. Smolynskiy V.B. (2011) Problemy finansuvannia innovatsiinoi diialnosti ahrarykh pidpriemstv. [Problems of financial innovation of agricultural activities] *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*. no 2. vol. 2. pp. 179–182. (in Ukrainian)